SÂD

﴿٣٨﴾ سُورَةُ صٓ

« ص » Sûresi Mekkidir, bir ismi de sûrei Davuddur (Besair).

Âyetleri - Kûfîde seksen, Hicazî, Bısrî, Şamîde seksen altıdır.

Kelimeleri - Yedi yüz otuz ikidir.

Harfleri - Üç bin altmış dokuzdur.

Fasılası - صد قطرب من لج harfleridir.

Evvelki Sûrenin âhirine doğru «

لَوْ اَنَّ عِنْدَنَا ذِكْرًا مِنَ الْاَوَّلِينَ۬ۙ لَكُنَّا عِبَادَ اللّٰهِ الْمُخْلَصِينَ

» hikâye buyurulduğu için bu Sûre de «صٓ وَالْقُرْاٰنِ ذِى الذِّكْرِ» ile başlıyor.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

﴿١﴾ صٓ وَالْقُرْاٰنِ ذِى الذِّكْرِ ﴿٢﴾ بَلِ الَّذِينَ كَفَرُوا فِى عِزَّةٍ وَشِقَاقٍ ﴿٣﴾ كَمْ اَهْلَكْنَا مِنْ قَبْلِهِمْ مِنْ قَرْنٍ فَنَادَوْا وَلَاتَ حِينَ مَنَاصٍ ﴿٤﴾ وَعَجِبُوٓا اَنْ جَآءَهُمْ مُنْذِرٌ مِنْهُمْ وَقَالَ الْكَافِرُونَ هٰذَا سَاحِرٌ كَذَّابٌ ﴿٥﴾ اَجَعَلَ الْاٰلِهَةَ اِلٰهًا وَاحِدًا اِنَّ هٰذَا لَشَىْءٌ عُجَابٌ ﴿٦﴾ وَانْطَلَقَ الْمَلَاُ مِنْهُمْ اَنِ امْشُوا وَاصْبِرُوا عَلٰٓى اٰلِهَتِكُمْ اِنَّ هٰذَا لَشَىْءٌ يُرَادُ ﴿

Sh:»4082

﴿٧﴾ مَا سَمِعْنَا بِهٰذَا فِى الْمِلَّةِ الْاٰخِرَةِ اِنْ هٰذَآ اِلَّا اخْتِلَاقٌ ﴿٨﴾ ءَاُنْزِلَ عَلَيْهِ الذِّكْرُ مِنْ بَيْنِنَا بَلْ هُمْ فِى شَكٍّ مِنْ ذِكْرِى بَلْ لَمَّا يَذُوقُوا عَذَابِ ﴿٩﴾ اَمْ عِنْدَهُمْ خَزَآئِنُ رَحْمَةِ رَبِّكَ الْعَزِيزِ الْوَهَّابِ ﴿١٠﴾ اَمْ لَهُمْ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَمَا

بَيْنَهُمَا ۖ فَلْيَرْتَقُوا فِي الْأَسْبَابِ ﴿١١﴾ جُندٌ مَّا هُنَالِكَ مَهْزُومٌ
مِّنَ الْأَحْزَابِ ﴿١٢﴾ كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ وَعَادٌ وَفِرْعَوْنُ ذُو
الْأَوْتَادِ ﴿١٣﴾ وَثَمُودُ وَقَوْمُ لُوطٍ وَأَصْحَابُ لْـَٔيْكَةِ ۖ أُولَٰئِكَ
الْأَحْزَابُ ﴿١٤﴾ إِن كُلٌّ إِلَّا كَذَّبَ الرُّسُلَ فَحَقَّ عِقَابِ ﴿

Meali Şerifi

ص bu zikrile meşhun Kur'ana bak 1 Fakat o küfredenler bir onur, bir şikak içindeler 2 Kendilerinden evvel nicelerini helâk ettik! Çığırıştılar: Değildi fakat vaktı halâs 3 İçlerinden kendilerine uyandırıcı bir Peygamber geldiğine şaştılar da dediler ki kâfirler: bu, bir sihirbaz, bir kezzâb 4 İlâhları hep bir ilâh mı kılmış? Bu cidden şaşılacak bir şey: çok tuhaf 5 İçlerinden o hey'et de fırladı şöyle: ilâhlarınız üzerinde sabr-u sebat edin, bu cidden arzu olunur bir şey, bir murad 6 Biz bunu diğer millette işitmedik, bu bir uydurmadır mutlak 7 O zikr aramızdan ona mı indirilmiş? doğrusu onlar benim zikrimden bir kuşkulu şekk içindeler, doğrusu henüz azâbımı

tatmadılar 8 Yoksa sana onu veren azîz vehhab rabbının rahmeti hazîneleri onların yanında mı? 9 Yoksa onların mı bütün o Göklerin, Yerin ve aralarındakilerin mülkü? Öyle ise haydi esbab içinde üstüne çıksınlar 10 Onlar burada Ahzab döküntüsünden (muhtelif partilerden) bozuk bir ordu 11 Onlardan evvel tekzib etmişti Nuh kavmi ve Âd ve o kazıkların sahibi Fir'avn 12 Ve Semûd ve kavmi Lût ve eykeliler, bunlar işte o ahzab 13 Başka değil, hepsi gönderilen elçileri (Resulleri) tekzib etti de öyle hak oldu azâbım 14

Rivayet olunur ki Ebû Talib hastalandığı zaman Kureyşten bir hey'et geldi, içlerinde Ebû Cehil de vardı, yanına girdiler: biraderinin oğlu bizim ilâhlarımıza şetmediyor, şöyle yapıyor, şöyle şöyle diyor, ona haber göndersen de nehyeylesen dediler, haber gönderdi, nebiyyi ekrem sallâllahü aleyhivesellem geldi odaya girdi, Ebû Talibin yanında bir kişilik yer vardı, oraya oturmasın diye Ebû Cehil sıçradı oraya oturdu, Resulullah amcasının yakınında oturacak yer bulamayınca kapının yanında oturdu, Ebû Talib, ey biraderzadem! Kavmin yine senden şikayet ediyorlar, ilâhlarına şetmediyorsun, şöyle şöyle diyorsun zu'munda bulunuyorlar dedi, onlar da bir çok söylendiler, Resulullah söz aldı: ya ammi ! ben onları bir kelime üzere istiyorum, bir kelime ki onunla Arab onlara inkıyad edecek, Acem onlara cizye verecek dedi, bunun üzerine ferahlandılar, babanın aşkına ondan fazlasını veririz, ne o kelime dediler? bir tek kelime,

dedi, ne o dediler: « لَآ اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ » dedi, derdemez telâş ile kalktılar ve elbiselerini çırparak « اَجَعَلَ الْاٰلِهَةَ اِلٰهًا وَاحِدًا اِنَّ هٰذَا لَشَیْءٌ عُجَابٌ » dediler, işte « صٓ وَالْقُرْاٰنِ ذِی الذِّكْرِ ۝۰۰ اِنْ هٰذَآ اِلَّا اخْتِلَاقٌ » a kadar bunun üzerine nâzil oldu.

1. ص ﴿صٓ﴾, bunu âyet sayan rivayet yoktur. Yazılısı ı'tibariyle bir harf okunuşu ı'tibariyle bir isim veya

Sh:»4084

« صید » dan fıli mâzıy veya « صدا » dan emri hâzır olabilir. Harf olduğuna göre diğer mukattaatta geçtiği üzere tehaddi ve ı'caz yoliyle serdedilmiştir. Ekserin kavlince bu Sûrenin ismidir. Mücerred bir remz olması da mel'huzdur. Fatihada bu harf ile alâkadar sırat kelimesi vardır. Sıdk maddesi de bu remzin ilk ıhtar edeceği kelimelerdendir. « صَدَقَ اللّٰهُ » sadıksın ya Muhammed, ya sadık gibi. Hasenden rivayet olunduğuna göre «sada» nın müfaalesi o an müsadattan emirdir. Sadâ karşılık vermektir. Onun için sesin aksettiği yerden verilen karşılığa sadâ denir. Binaenaleyh «dal» ın kesrile sadi: sadâla sen, Kur'an

sesine ma'kes ol, sadâ gibi karşılık ver, ya'ni mazmuniyle âmil ol, icra et demek olur. İbni Abbastan bir rivayete göre « ص » gece ve gündüz yokken Arşı rahmanın üzerinde bulunduğu deryanın ismidir. « وَكَانَ عَرْشُهُ عَلَى الْمَآءِ » bak. Saîd ibni Cübeyrden; Allah tealânın iki nefha arasında mevtayı ıhya buyurduğu deryanın ismidir. Bu iki rivayet garîb olmakla beraber lâtîftir. Bunlarda « ص » kasem ma'nâsını da tazammun edebilir. Ve o surette ﴿وَالْقُرْاٰنِ﴾ atfoluyor.

﴿ذِى الذِّكْرِ﴾ sahib zikir, zikirli, zikir dolu - burada zikir şu üç ma'nâdan her biriyle tefsir olunabilir.

ZİKİR, namı anılmak: şeref-ü şan ma'nâsına « وَاِنَّهُ لَذِكْرٌ لَكَ وَلِقَوْمِكَ ۚ » gibi. Anmak tezkir: va'z ve ıhtar ma'nâsına, şeriat ve ahkâm, va'd-ü vaîd, geçmiş ümmetlerin vekayinden medarı ıbret olan kısas ve ahbar gibi. Dinde ihtiyaç bulunan şeyleri anlatmak ma'nâsına, ya'ni şanlı, nasıyhatlı din öğreten ıbret dersi veren Kur'ana kasem olsun ki... Bu kasemin cevabı mahzuftur. « بل » o mahzufa ma'tuftur. Ya'ni sen risaletinde sadıksın, sana söylenen haktır o va'd-ü vaîd muhakkak yerini bulacaktır. Fakat kâfirler 2. ﴿فِى عِزَّةٍ وَشِقَاقٍ﴾ bir ızzet ile şıkak içinde - kendilerini bir onur: ki bir, şıkak sarmış, kibirlerinden hakkı kabul etmiyorlar,

muhtelif garazlarla türlü ma'budlar peşinde boğuşuyorlar. 3. ﴿فَنَادَوْا﴾ çığırıştılar - ya'ni helâki gördükleri vakıt tevbe edip aman yarabbi diye bağırıştılar, feryad ettiler, ﴿وَلَاتَ حِينَ مَنَاصٍ﴾ fakat o vakıt yâhud o çığırışma kurtulacak zaman değildi, kaçamak ıhtimali kalmamıştı - lât, lâ demektir.5. ﴿اَجَعَلَ الْاٰلِهَةَ اِلٰهًا وَاحِدًا﴾ ilâhları hep bir ilâhmı kıldı - ya'ni « لَآ اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ » diye hepsinden üluhiyyeti nefyetti de yalnız birine mi kasr etti ﴿اِنَّ هٰذَا لَشَىْءٌ عُجَابٌ﴾ bu cidden pek acaib bir şey - atalarından beri şirke alışmış olan cahiliyye kafası bu kadar muhtelif insanların muhtelif âmal ve hıssiyyatını yalnız bir ma'budun nasıl tatmin edebileceğini düşünemiyor, onun « بِيَدِهٖ مَلَكُوتُ كُلِّ شَىْءٍ » olduğunu bilmiyor da tevhide teaccüb ediyor. 7. ﴿مَا سَمِعْنَا بِهٰذَا فِى الْمِلَّةِ الْاٰخِرَةِ﴾ biz bunu milleti âhıre de işitmedik - milleti âhıre, diğer millet yâhud sonra ki millet demektir. Bu surette nasrâniyyete işaret olur. Çünkü islâm gelmeden evvel o zaman için en son millet nasrâniyyet idi, o da teslisi kabul ediyordu 8. ﴿ءَاُنْزِلَ عَلَيْهِ الذِّكْرُ مِنْ بَيْنِنَا﴾ o zikir, ya'ni Allahın zikr-ü ıhtarını havi olan Kur'an aramızdan ona mı indirilmiş? ﴿ذِكْرِى﴾ zikrim, ya'ni Kur'an ﴿عَذَابِ﴾ azâbî demektir, kesre ile yâdan iktifa olunmuştur. Ikabı, da böyledir. 11. ﴿جُنْدٌ مَا هُنَالِكَ مَهْزُومٌ مِنَ الْاَحْزَابِ﴾ onlar burada Ahzabdan kalma

bozuk bir ordu dökünt üsü - ya'ni eskiden Peygamberlere karşı toplanmış, mahvolmuş muhtelif hiziblerden bakıyye, onlar gibi hezîmete mahkûm, bozuk, vahdeti ruhiyyesi yok, ma'neviyyatı perişan, derme çatma bir kaç asker, ordu, askerler böyle askerler. Bu âyet çok

Sh:»4086

câlibi dikkattir. Burada Kureyşin «Bedr» den başlıyan hezimetine işaret olunduğu gibi muvaffak olacak muntazam bir ordunun muntazam bir milletten çıkabileceğini anlatıyor.

﴿١٥﴾ وَمَا يَنْظُرُ هٰٓؤُلَآءِ اِلَّا صَيْحَةً وَاحِدَةً مَالَهَا مِنْ فَوَاقٍ
﴿١٦﴾ وَقَالُوا رَبَّنَا عَجِّلْ لَنَا قِطَّنَا قَبْلَ يَوْمِ الْحِسَابِ ﴿١٧﴾
اِصْبِرْ عَلٰى مَا يَقُولُونَ وَاذْكُرْ عَبْدَنَا دَاوُدَ ذَا الْاَيْدِۚ اِنَّهُ اَوَّابٌ
﴿١٨﴾ اِنَّا سَخَّرْنَا الْجِبَالَ مَعَهُ يُسَبِّحْنَ بِالْعَشِيِّ وَالْاِشْرَاقِۙ
﴿١٩﴾ وَالطَّيْرَ مَحْشُورَةًۜ كُلٌّ لَهُ اَوَّابٌ ﴿٢٠﴾ وَشَدَدْنَا مُلْكَهُ
وَاٰتَيْنَاهُ الْحِكْمَةَ وَفَصْلَ الْخِطَابِ ﴿٢١﴾ وَهَلْ اَتٰيكَ نَبَؤُا
الْخَصْمِ اِذْ تَسَوَّرُوا الْمِحْرَابَۙ ﴿٢٢﴾ اِذْ دَخَلُوا عَلٰى دَاوُدَ

فَفَزِعَ مِنْهُمْ قَالُوا لَاتَخَفْ خَصْمَانِ بَغٰى بَعْضُنَا عَلٰى بَعْضٍ
فَاحْكُمْ بَيْنَنَا بِالْحَقِّ وَلَا تُشْطِطْ وَاهْدِنَآ اِلٰى سَوَآءِ الصِّرَاطِ
﴿٢٣﴾ اِنَّ هٰذَآ اَخِى لَهُ تِسْعٌ وَتِسْعُونَ نَعْجَةً وَلِىَ نَعْجَةٌ وَاحِدَةٌ
فَقَالَ اَكْفِلْنِيهَا وَعَزَّنِى فِى الْخِطَابِ ﴿٢٤﴾ قَالَ لَقَدْ ظَلَمَكَ
بِسُؤٰالِ نَعْجَتِكَ اِلٰى نِعَاجِهٖ وَاِنَّ كَثِيرًا مِنَ الْخُلَطَآءِ لَيَبْغِى
بَعْضُهُمْ عَلٰى بَعْضٍ اِلَّا الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصّٰلِحَاتِ وَقَلِيلٌ
مَاهُمْ وَظَنَّ دَاوٗدُ اَنَّمَا فَتَنّٰهُ فَاسْتَغْفَرَ رَبَّهٗ وَخَرَّ رَاكِعًا
وَاَنَابَ ﴿سجده﴾

Sh:»4087

﴿٢٥﴾ فَغَفَرْنَا لَهُ ذٰلِكَ وَاِنَّ لَهُ عِنْدَنَا لَزُلْفٰى وَحُسْنَ مَاٰبٍ
﴿٢٦﴾ يٰدَاوٗدُ اِنَّا جَعَلْنٰكَ خَلِيفَةً فِى الْاَرْضِ فَاحْكُمْ بَيْنَ
النَّاسِ بِالْحَقِّ وَلَا تَتَّبِعِ الْهَوٰى فَيُضِلَّكَ عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ اِنَّ
الَّذِينَ يَضِلُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ بِمَا نَسُوا يَوْمَ
الْحِسَابِ

Meali Şerifi

Onlar da başka değil, bir tek sayhaya bakıyorlar öyle ki ona hık yok 15 Bir de ya rabbenâ bizim pusulamızı hisab gününden evvel acele verdediler 16 Şimdi sen onların dediklerine sabret de kuvvetli kulumuz Davudu an, çünkü o çok tecri' yapar (evvab) idi 17 Çünkü biz onun maıyyetinde dağları müsahhar kılmıştık: tesbih ederlerdi akşamleyin ve işrak vaktı 18 Kuşları da toplu olarak, hepsi onun için terci' yapar (evvab) idi 19 Hem mülkünü kuvvetlendirmiştik, hem de kendisine hıkmet ve faslı hıtab vermiştik 20 Bir de hasım kıssası geldi mi sana? Hani surdan mihraba aştıkları vakıt 21 O vakıt Davudun üzerine giriverdiler de onlardan telâşa düştü, korkma dediler: iki hasmız, ba'zımız ba'zımıza tecavüz etti, şimdi sen aramızda hakk ile hukmet ve aşırı gitme de bizi doğru yolun ortasına çıkar 22 Şu benim biraderim onun doksan dokuz dişi koyunu var, benim ise bir tek dişi koyunum var, böyle iken "bırak onu bana" dedi ve beni söyleşmede yendi 23 Dedi ki: doğrusu senin bir

koyununu kendi koyunlarına istemesiyle sana zulmetmiş ve hakıkaten karışıkların çoğu birbirlerine tecavüz ediyorlar, ancak iyman edib de salâh istiyenler başka, onlar da pek az, ve sanmıştı ki Davud kendisine sırf bir fitne yaptık, hemen rabbına istiğfar etti ve rükû' ederek yere kapanıb tevbe ile rücu' etti 24 Biz de onu kendisine mağrifet buyurduk ve hakıkat ona ındimizde kat'î bir yakınlık ve bir akıbet güzelliği vardır 25 Ya Davud! muhakkak ki biz seni Arzda bir halîfe kıldık, imdi nâs arasında hakk ile hukmet de (keyfe) hevaya tabi' olma ki seni Allah yolundan sapıtmasın, çünkü Allah yolundan sapanlar hisab gününü unuttukları cihetle kendilerine pek şiddetli bir azâb vardır 26

16. ﴿وَقَالُوا رَبَّنَا عَجِّلْ لَنَا قِطَّنَا﴾ - KITT, esasen pusla, atıyye puslası demektir. Burada hıssa ma'nâsınadır. Hisab gününe, Kıyamete kadar beklemeye lüzum yok, o ıkabdan bizim hıssamızı şimdiden peşîn ver diye istihza etmek istiyorlar. 17. ﴿ذَا الْأَيْدِ﴾ Sahib te'yid, kuvvetli - rivayet olunur ki müşarun'ileyh bir gün oruç tutar, bir gün iftar ederdi ve gece yarısı namaza kalkardı, bu suretle kuvvetinin esası din kuvveti olduğu anlatılmak üzere şöyle ta'lîl olunuyor: ﴿إِنَّهُ أَوَّابٌ﴾ Çünkü o bir evvabdır -

EVVAB, tevvab vezninde evbden mubaleğalı ismi faıldir. Evb, Ragıbın beyanına göre rücuun bir nev'i,

iradi olan kısmıdır. Dönülmesi lâzım gelen yere dönmek demektir. Bu ma'nâdan evvab, tevvab gibi Allaha çok rücu' eden demek olur. Onun için burada « رَجَّاعٌ اِلٰى مَرْضَاةِ اللّٰهِ » tefsir etmişlerdir. Ancak recca', hem rücu'dan, hem de müteaddisi olan racı'den olabilir. Recı' ise irca' ve terci' ma'nâlarına geldiğine ve seste terci', nağme ve ahenk yapmak veya sada vermek demek olduğuna göre recca', iyi terci' yapan mürecci' ma'nâsını dahi ifâde etmiş olur.

Sh:»4089

Netekim « يَا جِبَالُ اَوِّبِى » de bu ma'nâ açıktır. Bu münasebetle evvab, Mücahidden rivayet olunduğu üzere bir de müsebbih, çok tesbih eden ma'nâsına tefsir edilmiştir ki Ebüssuud bunun vechinde şöyle diyor: ikinci evvab, müsebbih mevzuna konmuştur, çünkü tesbihi terci' yapıyordu, mürecci' de recca'dır. Çünkü ard ardına fiiline rücu' eder durur, Evvab, Allah tealâya çok rücu' eden tevvab demek olduğuna göre de çok tevbekâr olanın âdeti çok zikr-ü tesbih ve takdis etmektir. Kamusta evb, kasd ve istikamet ma'nâlarına dahi geldiğinden evvab, çok doğru ve azimkâr demek de olabilir. Şu halde evvab bir çok ma'nâlara muhtemil bir kelime olduğundan hepsini aynî bir kelime ile terceme kabil olmıyacaktır.

Evvelâ, Allaha rücu' Sufiyyenin mevti iradî ta'bir ettikleri fenâfillah makamıdır ki tevbe ve inâbe bunun

başıdır. Bu makamda sâdir olan her kuvvet ilâhîdir. Onun için te'yid ve kuvvetinin ılletinde öyle buyuruluyor. Çünkü o bir evvab idi 18. ﴿اِنَّا سَخَّرْنَا الْجِبَالَ مَعَهُ﴾ hakıkaten biz dağları onun maıyyetinde müsahhar kılmıştık: öyle ki dağlar ﴿يُسَبِّحْنَ بِالْعَشِيِّ وَالْاِشْرَاقِ﴾ akşam ve işrak vakıtları tesbih ederlerdi - bunun zâhiri onunla beraber sesle tesbih etmeleri, onun tesbihine te'vib ve terci' tarikıyle cevab vermeleridir. Resulullahın avucunda taşların tesbihi kabîlinden olduğu da söylenmiştir.

IŞRAK VAKTI, Güneş doğup ufkı şarkîde biraz yükselerek zıyasının safiyyetle parlamağa başladığı vakıttı ki ilk kuşluk (dahvei sugra) dır. Bayram namazlarını kıldığımız vakıttır. Işrak namazı da sünnettir. Sonra kaba kuşluk, dahvei kübrâ olur. 19. ﴿وَالطَّيْرَ﴾ Kuşları da - müsahhar kıldık. ﴿مَحْشُورَةً﴾ Haşir halinde - toplamış olarak ﴿كُلٌّ﴾ hepsi - dağlar da kuşlar da hep ﴿لَهُ﴾ onun için - ya'ni

Davud için ﴿اَوَّابٌ﴾ evvab idi - hep ona terci', yaparak ahenk ile tesbih ediyorlardı. Ne hoştur ki

burada evvab fasılasının terci'iyle ma'nâsındaki rücu' ve tercia bir misal de verilmiştir. Meselâ Davud evvab deyince onlarda evvab diyorlar. Maamafih sâde bir tekrardan ibaret değil, ma'nâları farklıdır. Demin ıhtar olunduğu üzere evvelki, rücu'dan çok rücu'kâr ma'nâsına, ikincisi de terci' ma'nâsına reci'den terci'kâr ma'nâsına olmuş oluyor. Davud Allaha rücu' ediyor, onlar davuda terci' yapıyorlar, bununla beraber şu ma'nâ da verilmiştir: kül, ya'ni Davud da, dağlar da, kuşlar da, hep « له » Allah için terci' ile tesbih yapıyorlardı, dîni, ıbadeti böyle kuvvetli olduğu gibi 20. ﴿وَشَدَدْنَا مُلْكَهُ﴾ hem mülkünü kuvvetlendirmiştik ﴿وَاٰتَيْنَاهُ الْحِكْمَةَ﴾ hem de kendisine hikmet, nübüvvet, ılm-ü amelde mukemlik yâhud Zebur ve ılmi teşri' ﴿وَفَصْلَ الْخِطَابِ﴾ ve faslı hıtab: söz kesimi vermiştik - ya'ni hakkı bâtıldan ayırarak nizaı ayırd edip kesmek hassası vermiştik. Kesip atan ayırdıcı söz ve sözde iki kıssa arasını ayıran « اما بعد » gibi fâsıl söze dahi faslı hıtab denilir. İşte böyle müeyyed, kuvvetli bir tevbekâr idi. Bununla beraber 21. ﴿وَهَلْ اَتٰيكَ﴾ bir de geldi mi sana? - Bu suretle istifham kıssasının ehemmiyyetine nazarı dikkati celb içindir. ﴿نَبَؤُا الْخَصْمِ﴾ hasım kıssası - hasım esasen masdar olup muhasım ma'nâsına dahi kullanılır. Müfrede cem'a, müzekker ve müennese ıtlak olunur. Netekim burada şöyle cemi zamiri gönderiyor. ﴿اِذْ تَسَوَّرُوا الْمِحْرَابَ﴾ mıhrabın sûrunu aştıkları vakıt -

SÛR, yüksek dıvar, MIHRAB da köşk, şehnişîn

Sh:»4091

22. ﴿دَخَلُوا عَلٰى دَاوٗدَ﴾ Davudun üzerine girdikleri vakıt ﴿فَفَزِعَ مِنْهُمْ﴾ ki birdenbire onlardan telâş etti - çünkü bunca muhafızlara rağmen sûr aşılmış içeri girilmişti, fakat girdiler de ne yaptılar ﴿قَالُوا﴾ dediler: ﴿لَا تَخَفْ﴾ korkma ﴿خَصْمَانِ﴾ iki hasım - yani biz biribiriyle da'valı iki alay muhasımız ﴿بَغٰى بَعْضُنَا عَلٰى بَعْضٍ﴾ ba'zımız ba'zımıza tecavüz etti ﴿فَاحْكُمْ بَيْنَنَا بِالْحَقِّ﴾ onun için sen aramızda hakk ile hukmet ﴿وَلَا تُشْطِطْ﴾ ve aşırı gitme - haktan uzaklaşıp cevr etme ﴿وَاهْدِنَآ اِلٰى سَوَآءِ الصِّرَاطِ﴾ de bizi düz yolun ortasına çıkar - adâlet yap.

Görülüyor ki da'vaya iyhamlıdır. Hele işbu « وَلَا تُشْطِطْ » hıtabında ta'rızdan daha ileri giden bir ıhtar vardır. Bunlar alel'âde da'vacılara benzemiyorlar o halde da'vâ nedir? Denirse 23.

﴿اِنَّ هٰذَآ﴾ işte şu - hazırbilmeclis olan zat ﴿اَخِى﴾ benim kardeşim - Melâike olduklarına göre din kardeşi veya arkadaşı diye tefsir edilmiştir. Fakat zarurî değildir.

﴿لَهٗ تِسْعٌ وَّتِسْعُوْنَ نَعْجَةً﴾ onun doksan dokuz na'cesi -

NA'CE, dişi koyuna ve dişi sülüne denildiği gibi kadına da istiâre edilir.

﴿وَلِىَ نَعْجَةٌ وَاحِدَةٌ﴾ benim ise bir tek na'cem var. ﴿فَقَالَ اَكْفِلْنِيهَا﴾ böyle iken onu benim nasıbime bırak dedi ﴿وَعَزَّنِى فِى الْخِطَابِ﴾ ve hatıbda bana ağır bastı - söyleşmede: yâhud namzedleşmede hatırlı geldi, galebe etti 24. «SECDE AYETİDİR» ﴿قَالَ﴾ dedi ki Davud ﴿لَقَدْ ظَلَمَكَ بِسُؤٰلِ نَعْجَتِكَ اِلٰى نِعَاجِهٖ﴾ senin bir

Sh:»4092

koyununu koyunlarına istemekle sana zulmetmiş vallahi ﴿وَاِنَّ كَثِيرًا مِنَ الْخُلَطَآءِ﴾ ve hakıkaten halîtlardan bir çoğu - burada huletayı yalnız şürekâ diye tefsir etmek bize kasır geliyor. « اخ » ta'birinden de anlaşıldığına göre ıhtilât halinde bulunan, ya'ni bir cem'ıyyette yaşayan insanlar, ıhvan, rüfeka, arkadaşlar yoldaşlardan bir çoğu ﴿لَيَبْغِى بَعْضُهُمْ عَلٰى بَعْضٍ﴾ mutlak biribirlerine tecavüz ediyorlar. ﴿اِلَّا الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ﴾ ancak iyman edip salih ameller işliyenler başka ﴿وَقَلِيلٌ مَاهُمْ﴾ onlar da pek az ﴿وَظَنَّ دَاوٗدُ﴾ ve Davud zannetmişti - girdikleri zaman veya bu bağiy sözünü söylerken sanmıştı

kendine beğy ile bir baskın yaptılar zannetti, yâhud sezmişti ki kendisine mücerred bir imtihan yaptık ﴿وَخَرَّ رَاكِعًا﴾ derhal rabbına istiğfar etti - mağrifetini niyaz eyledi ﴿فَاسْتَغْفَرَ رَبَّهُ﴾ ve rükû' ederek secdeye kapandı ﴿وَاَنَابَ﴾﴿سجده﴾ ve tevbe ile Allaha sığında 25. ﴿فَغَفَرْنَا لَهُ ذٰلِكَ﴾ biz de onun için kendisine onu: o zannını veya zannettiğini mağrifet buyurduk - demek mülkünün şiddet ve kuvveti sûrdan aşılıp mihraba girilivermesine mani' olmadığı gibi öyle bir fitne manzarası görününce de evvab olan Davud derhal tevbe ve istiğfar ile Allaha rücu'da gecikmemiş ve hemen mağrifeti ilâhiyyeye irmiştir. Zannettiği fitne vaki' olmamış, mücerred bir dersi ıbret olarak kapanmıştır. Bu kıssa münasebetiyle bir çok lâflar edilmiş, masallar söylenmiştir. Onun için Hazreti Alinin: her kim Davud hadîsini kassasların rivayeti vechile tahdis ederse ona yüz altmış

Sh:»4093

deynek vururum dediği nakl ediliyor. Bahusus Cenab hak buyuruyor ki ﴿وَاِنَّ لَهُ عِنْدَنَا لَزُلْفٰى﴾ ve şübhesiz ki ona huzurı ızzetimizde muhakkak bir yakınlık ﴿وَحُسْنَ مَاٰبٍ﴾ ve bir meab güzelliği, akıbet varacağı güzel bir merci' Cennete güzel bir

makam vardır. Onun için kendisine şöyle hıtab edildi: 26.

﴿يَا دَاوُدُ اِنَّا جَعَلْنَاكَ خَلِيفَةً فِى الْاَرْضِ﴾ ya Davud muhakkak ki biz seni

Arzda bir halîfe kıldık - ya'ni kendi keyfine göre esaletle hükûmet etmek üzere değil Allah tealânın namına

izafetle onun ahkâmını icraya me'mur ki Âdemin hilkatinin hikmeti de bu idi

﴿فَاحْكُمْ بَيْنَ النَّاسِ بِالْحَقِّ﴾ imdi insanlar arasında hakkıle hukmet - zira hılâfetin

ma'nâsı budur. ﴿وَلَا تَتَّبِعِ الْهَوٰى﴾ Ve hevaya tâbi' olma - nefsin arzusu arkasından gitme,

keyfe göre hukmetme - ﴿فَيُضِلَّكَ عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ﴾ ki seni Allahın yolundan şaşırmasın

﴿اِنَّ الَّذِينَ يَضِلُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ﴾ çünkü Allah yolundan sapanlar -

Fir'avnler gibi huküm kendilerinin zannederek Allahın ahkâmından başkasını tatbika çalışanlar

﴿لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ بِمَا نَسُوا يَوْمَ الْحِسَابِ﴾ hisab gününü unuttukları

için kendilerine çok şiddetli bir azâb vardır.

Bunun üzerine şu üç âyet iki kıssa arasında fasıla âyetler, ya'ni bir faslı hitabdır. Bunlar da Davuda hitab

olmak muhtemil ise de « وَاصْبِرْ وَاذْكُرْ » gibi hitabatı Muhammediyyeden olması daha

doğrudur.

﴿٢٧﴾ وَمَا خَلَقْنَا السَّمَآءَ وَالْاَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا بَاطِلًاۭ ذٰلِكَ ظَنُّ الَّذِينَ كَفَرُوۭا فَوَيْلٌ لِّلَّذِينَ كَفَرُوا مِنَ النَّارِ﴿

Sh:»4094

﴿٢٨﴾ اَمْ نَجْعَلُ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ كَالْمُفْسِدِينَ فِى الْاَرْضِ اَمْ نَجْعَلُ الْمُتَّقِينَ كَالْفُجَّارِ ﴿٢٩﴾ كِتَابٌ اَنْزَلْنَاهُ اِلَيْكَ مُبَارَكٌ لِّيَدَّبَّرُوٓا اٰيَاتِهٖ وَلِيَتَذَكَّرَ اُولُوا الْاَلْبَابِ﴿

Meali Şerifi

Hem o Göğü ve Yeri aralarındakileri biz boşuna yaratmadık o, o küfredenlerin zannı, onun için küfredenlere ateşten bir veyl var 27 Yoksa iyman edib de salih salih işler yapanlar biz o Yerdeki müfsidler gibi yapar mıyız? 28 Yoksa o korunan müttekıleri arsız çapkınlar gibi yapar mıyız? 29 Bir kitab ki indirdik,

çok mübarek, âyetlerini düşünsünler ve ıbret alsın temiz özlüler 30

27. ﴿وَمَا خَلَقْنَا السَّمَآءَ وَالْاَرْضَ﴾ - «Ali Imran» ın âhirinde « ﴿اِنَّ فِى خَلْقِ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ﴾ âyetine bak 29. ﴿كِتَابٌ﴾ Kur'an, yâhud bu Sûre ﴿لِيَدَّبَّرُوٓا الخ﴾ tedebbür, aklî, tezekkür naklî cihetlerde olmak gerektir.

﴿٣٠﴾ وَوَهَبْنَا لِدَاوُدَ سُلَيْمٰنَ ؕ نِعْمَ الْعَبْدُ ؕ اِنَّهٗٓ اَوَّابٌ ؕ ﴿٣١﴾ اِذْ
عُرِضَ عَلَيْهِ بِالْعَشِيِّ الصَّافِنَاتُ الْجِيَادُ ۙ ﴿

Sh:»4095

﴿٣٢﴾ فَقَالَ اِنِّٓى اَحْبَبْتُ حُبَّ الْخَيْرِ عَنْ ذِكْرِ رَبِّىۚ حَتّٰى
تَوَارَتْ بِالْحِجَابِ ۖ ﴿٣٣﴾ رُدُّوهَا عَلَىَّ ؕ فَطَفِقَ مَسْحًا بِالسُّوقِ
وَالْاَعْنَاقِ ﴿٣٤﴾ وَلَقَدْ فَتَنَّا سُلَيْمٰنَ وَاَلْقَيْنَا عَلٰى كُرْسِيِّهٖ
جَسَدًا ثُمَّ اَنَابَ ﴿٣٥﴾ قَالَ رَبِّ اغْفِرْ لِى وَهَبْ لِى مُلْكًا

لَايَنْبَغِى لِاَحَدٍ مِنْ بَعْدِىۚ اِنَّكَ اَنْتَ الْوَهَّابُ ﴿٣٦﴾ فَسَخَّرْنَا
لَهُ الرِّيحَ تَجْرِى بِاَمْرِهٖ رُخَآءً حَيْثُ اَصَابَۙ ﴿٣٧﴾ وَالشَّيَاطِينَ
كُلَّ بَنَّآءٍ وَغَوَّاصٍۙ ﴿٣٨﴾ وَاٰخَرِينَ مُقَرَّنِينَ فِى الْاَصْفَادِ ﴿٣٩﴾
هٰذَا عَطَآؤُنَا فَامْنُنْ اَوْ اَمْسِكْ بِغَيْرِ حِسَابٍ ﴿٤٠﴾ وَاِنَّ لَهُ
عِنْدَنَا لَزُلْفٰى وَحُسْنَ مَاٰبٍ﴿﴾

Meali Şerifi

Bir de Davuda Süleymanı bahşettik, ne güzel kul, o cidden bir evvab 31 Arzolundukda kendisine akşam üstü sâfinat halinde halıs atlar 32 Ben dedi, o hayır sevgisini rabbımın zikrinden sevdim, nihayet hıcaba gizlendi 33 Geri getirin onları bana, tuttu bacaklarını, boyunlarını silmeğe başladı 34 Celâlim hakkı için Süleymana bir fitne de verdik ve tahtının üstüne bir cesed bıraktık sonra tevbe ile rücu' etti 35 Ya rab! bana mağrifet buyur ve bana öyle bir mülk bağışla ki ardımdan kimseye yaraşmasın, şübhesiz sensin bütün dilekleri veren vehhab sen, dedi 36 Bunun üzerine ona rüzgârı müsahhar

ettik, emriyle istediği yere yumuşacık cereyan ederdi 37 Şeytanları da: bütün benna' ve gavvas 38 Ve daha diğerlerini bendlerde çatılı çatılı 39 Bu işte, dedik: bizim atâmız artık diler kerem et, diler imsâk hisabı yok 40 Ve şübhesiz ki ona huzurı ızzetimizde bir yakınlık ve bir akıbet güzelliği var 41

31. ﴿اِذْ عُرِضَ عَلَيْهِ بِالْعَشِيِّ﴾ - AŞİYY öğleden sonra akşama kadar. ﴿الصَّافِنَاتُ﴾ - Atın üç ayağını basıp birinin tırnağını dikerek duruşuna sufun denilir ki en güzel bir duruştur. Ekseriyya halıs Arab atlarında olurmuş. Öyle duran ata safin, cem'inde safinat denilir. ﴿الْجِيَادُ﴾ Cevadın veya cevdin cem'idir. Koşuda seri' olan öğdül at. Demek ki safinat duruştaki güzelliği, ciyad da gidişteki güzelliği ifâde ediyor. Şu halde arzda hem duruş gösterilmiş hem koşuş 32. ﴿فَقَالَ﴾ Onun üzerine dedi ki ﴿اِنِّيٓ اَحْبَبْتُ حُبَّ الْخَيْرِ عَنْ ذِكْرِ رَبِّيۚ﴾ müfessirînin çoğu buna şu ma'nâyı vermişlerdir: ben hayr ya'ni mal ve at sevmek için rabbımın zikrinden kaldım ﴿حَتّٰى تَوَارَتْ بِالْحِجَابِۖ﴾ nihayet Güneş hicaba gizlendi - ya'ni gurub etti, ikindi namazı geçti diye bu suretle teessüf etti ve bundan dolayı getirin onları bana deyip hepsini Allah için kurban etti diyorlar. Bu surette « حَتّٰى تَوَارَتْ بِالْحِجَابِۖ » mekuli kavilde dahil olarak

zamir, Şemse gönderilmiş oluyor. Lâkin diğer bir takım müfessirîn ile beraber biz bunu şöyle anlıyoruz: ben o hayır sevmeyi, at sevmeyi rabbımın zikrinden dolayı sevdim dedi, ya'ni namazını veya virdini geçirmedi, bil'akis böyle diyerek atları bırakıp zikrini edaya gitti, « حَتّٰى تَوَارَتْ بِالْحِجَابِ ۟ » taki o atlar hicaba gizlendi - ahırlara çekildi, yâhud koşuda gözden nihan oldu, o vakıt namazını bitirdi 33.

﴿رُدُّوهَا عَلَيَّ ۖ﴾ geri getirin onları bana, dedi

﴿فَطَفِقَ مَسْحًا بِالسُّوقِ وَالْأَعْنَاقِ﴾ artık bacaklarını,

Sh:»4097

boyunlarını silmeğe başladı - ohşadı, timarlarına ı'tina etti, evvelkiler buna kılıç ile silmek ma'nâsı vermişler ve namazı geçirtmeğe sebeb oldular diye Allah yolunda kurban edildiklerini söylemişlerdir ki ikisi de Süleymanın evvab olduğunu anlatan birer misaldirler. Eğer bu kurban ediş harbe sevk edilerek öldürülmüş olmaları ise güzel bir ma'nâdır.

34. ﴿وَلَقَدْ فَتَنَّا سُلَيْمٰنَ وَاَلْقَيْنَا عَلٰى كُرْسِيِّهٖ جَسَدًا﴾ Celâlim hakkı için Süleymanı bir de fitneye düşürdük ve tahtının üzerine bir cesed bıraktık - bu fitne hakkında da bir takım

garibeler söylenmiştir. Sûrei «Bakare» de işaret olunduğu üzere anlaşılıyor ki Süleyman aleyhisselâm beytül'makdisi yaptırdığı sırada celbettiği san'atkârlar içinde hıyeli sanayia vakıf bir takım Şeytanların kurdukları bir ihtilâl yüzünden bir müddet nüfuzunu zayi' etmiş yâhud tahtından cüdâ olmuş, bu suretle tahtında ya kendisi kuvvetsiz bir cesed halinde hukümsüz kalmış, yâhud tahtı da işgal olunup ona kırk gün kadar heykel gibi birisi oturtulmuş idi. Mason tarihlerinde mason cem'ıyyetlerinin Süleyman aleyhisselâm aleyhine olan bu ıhtilâl hareketlerini esas ittihaz ettikleri ve reisinin hatırasına hurmet eyledikleri söylenir.

Bu fitne oldu ﴿ثُمَّ اَنَابَ﴾ sonra Süleyman, rücu' etti - tevbe ile Allaha sığınıp tekrar tahtına döndü: şöyle ki 35. ﴿قَالَ رَبِّ﴾ ya rab! dedi ﴿اغْفِرْ لِى﴾ bana mağrifet buyur - her ne kusur, hata sâdır oldu ise afv-ü kereminle ört ﴿وَهَبْ لِى مُلْكًا﴾ ve bana öyle bir mülk bağışla ki ﴿لَايَنْبَغِى لِاَحَدٍ مِنْ بَعْدِىٓ﴾ benden başka kimseye gerekmesin - ya'ni benim halime münasib, münasib bana mahsus bir mu'cize olsun, yâhud bu kerre olduğu gibi kimse onu benden selb-ü nezı edemesin.

Yukarılarda da geçtiği üzere Razî tefsîrinin bir yerinde buna şöyle de ma'nâ vermiştir: Ya'ni bana öyle şanlı bir mülk ver ki ben ona nâil olup öldükten sonra Dünya mülkünün vefası olsa idi Süleymana olurdu denilsin de kimsenin Dünya mülküne hırs-u rağbeti yaraşık almasın. اهـ. Bu da güzel bir mazmundur. Fakat biz öyle anlıyoruz ki Süleyman aleyhisselâmın asıl maksadı fâni olan Dünya mülkü değil Âhıret mülkünü istemektir. Zira « مَنْ كَانَ يُرِيدُ حَرْثَ الْاٰخِرَةِ نَزِدْ لَهُ فِى حَرْثِهٖ وَمَنْ كَانَ يُرِيدُ حَرْثَ الدُّنْيَا نُؤْتِهٖ مِنْهَا وَمَالَهُ فِى الْاٰخِرَةِ مِنْ نَصِيبٍ » dir. Ve ondan dolayıdır ki kendisine ziyadesi verilmiştir. Netekim şöyle buyuruluyor: 36. ﴿فَسَخَّرْنَا لَهُ الرِّيحَ﴾ biz de onun üzerine kendisine rüzgârı müsahhar kıldık - bunda Dünya mülkünün bir rüzgâr gibi gelip geçici olduğuna da bir telmih vardır. O rüzgâr ona öyle müsahhar, öyle munkad oldu ki bir me'mur gibi ﴿تَجْرِى بِاَمْرِهٖ رُخَآءً حَيْثُ اَصَابَ﴾ onun emriyle serfüru ederek istediği yere akardı. 37. ﴿وَالشَّيَاطِينَ﴾ Şeytanları da - fitnenin men'şei olan Şeytanları da müsahhar kıldık. Burada bu Şeytanların hem bir takım san'at dehâlarına dahi şümulünü ve hem üç mertebe üzere teşekküllerini anlatan şöyle bir bedel ile iyzah edilmesi ne kadar şayanı dikkattir: ﴿كُلَّ بَنَّآءٍ﴾ her bir benna, - her türlü yapıcı, bina yapmak, san'ati onların her türlüsü, her türlü

bina yapanlar ve yapıcıların her türlüsü: mı'marı, ustası, kalfası; Corci Zeydan «

تاريخ الماصونية العام والبناءين الاحرار» namındaki masonluk tarihi

umumîsinde benna, kelimesini mason (Fran mason), kelimesini de bennai hurr diye terceme etmiştir.

﴿وَغَوَّاصٍ﴾ ve gavvas - dalgıc, denizlerin diplerine dalmakta mâhir olanları 38.

﴿وَاٰخَرِينَ﴾ ve daha diğerlerini - ki mertebei hafade bulunan bunlar diğer

san'atkârlara

Sh:»4099

şâmil olmakla beraber İns Şeytanlarından cin Şeytanlarına kadar varmaktadır. Onun için bunlar şu kayd ile

kayidlenmişlerdir. ﴿مُقَرَّنِينَ فِى الْاَصْفَادِ﴾ bukağılarda, zincirlerde çatılı olarak teshır

edilmişlerdir.

ASFAD, safedin cem'idir ki bukağı, bend demektir. Bir de bahşış ma'nâsına gelir. Çünkü bahşış dahi

alanı verene bağlıyan bir bendir. Lâkin burada « بِالْاَصْفَادِ » değil « فِى الْاَصْفَادِ » ya'ni

asfad ile çatılmış değil, asfadda biribirlerine çatılmış denilmekle bukağı ma'nâsına olduğu anlaşılmaktadır.

Demek ki şerr-ü fesadlarına meydan verilmiyecek bir surette sıkı bir kaydi inzibat altına alınmışlardır. 39.

﴿هٰذَا﴾ Bu - ya'ni teshır ettik de dedik ki sana verilen bu saltanat, bu teshır ﴿عَطَآؤُنَا﴾ bizim atamız - bahşımız, vergimizdir. ﴿فَامْنُنْ﴾ Artık diler mennet -dilediğine kerem et, in'âm, ıhsan eyle ﴿اَوْ اَمْسِكْ﴾ diler tut - dilediğinden de meni' et ya Süleyman ﴿بِغَيْرِ حِسَابٍ﴾ hisab yok - zira tesarruf sana müfevvaz, yâhud hisabsız çok bir ata, Dünyada böyle olmakla beraber 40.

﴿وَاِنَّ لَهُ عِنْدَنَا لَزُلْفٰى وَحُسْنَ مَاٰبٍ﴾ şu da muhakkak ki ona huzurı ızzetimizde şübhesiz bir yakınlık ve bir husnî meab: Cennette güzel bir merci' ve makam vardır.

Bir de:

﴿٤١﴾ وَاذْكُرْ عَبْدَنَآ اَيُّوبَ اِذْ نَادٰى رَبَّهٗٓ اَنِّى مَسَّنِىَ الشَّيْطَانُ بِنُصْبٍ وَعَذَابٍ ﴿

﴿٤٢﴾ اُرْكُضْ بِرِجْلِكَ هٰذَا مُغْتَسَلٌ بَارِدٌ وَشَرَابٌ ﴿٤٣﴾
وَوَهَبْنَا لَهٗۤ اَهْلَهٗ وَمِثْلَهُمْ مَعَهُمْ رَحْمَةً مِنَّا وَذِكْرٰى لِاُولِى
الْاَلْبَابِ ﴿٤٤﴾ وَخُذْ بِيَدِكَ ضِغْثًا فَاضْرِبْ بِهٖ وَلَا تَحْنَثْ ؕ اِنَّا
وَجَدْنٰهُ صَابِرًا ؕ نِعْمَ الْعَبْدُ ؕ اِنَّهٗۤ اَوَّابٌ ﴿﴾

Meali Şerifi

Kulumuz Eyyubu da an, o vakıt ki rabbına şöyle nidâ etmişti: bak bana: meşakkat ve elem ile bana Şeytan dokundu. Depren ayağınla, işte serin bir yıkanacak ve içecek 42 Dedik ve ona bütün ehlini ve beraberlerinde daha bir mislini bahşettik tarafımızdan bir rahmet olarak hem de bir dersi ıbret temiz akıllar için 43 Bir de al bir demet elinle de vur onunla hânis olma, hakıkat biz onu sabırlı bulduk, ne güzel kul, hakıkaten o bir evvabdır 44

41. ﴿اَيُّوبَ﴾ Eyyub - Aleyhisselâm İbni Iys İbni İshak aleyhisselâm

﴿اِذْ نَادٰى رَبَّهٗۤ﴾ hani rabbına nidâ ettiği, ya rab diye çağırdığı vaktı an: şöyle ki ﴿اَنِّى﴾ ben halim şu ﴿مَسَّنِىَ الشَّيْطَانُ بِنُصْبٍ وَعَذَابٍ ؕ﴾ zahmet ve acı ile Şeytan bana

dokunda - vesveseye yol buldu.

NUSB, meşakkat, bedende zahmet, azâbda elem, mal ve evlâd acısıyle tefsir edilmiştir. 42.

﴿اُرْكُضْ بِرِجْلِكَ﴾ depren ayağınla -

Sh:»4101

ركض REKZ, üzengi tepmek, kanad çırpmak kabîlinden olan harekettir. Ne kadar dikkate şayan bir noktadır ki Cenabı rabbil'âlemîn, Eyyubun duasına cevab olan halâs mu'cizesini verirken bile evvelâ ona böyle bir hareket emretmiştir ki bu emir, tıbkı Meryem kıssasındaki « هزى » emrine benzer ve « اِلَيْهِ يَصْعَدُ الْكَلِمُ الطَّيِّبُ وَالْعَمَلُ الصَّالِحُ يَرْفَعُهُ » mazmununu da ıhtar eder. Burada bu emir Hazreti Eyyube söylendiği gibi hikâye olunarak « قلنـا » hazf edilmiştir. Bu suretle âyet, arada Resuli ekreme hitab eden bir cümlei mu'teriza imiş gibi bir telmih de yapılmıştır. Ayak vurmak, ayakla deprenmek, özengilemek, olduğu yerde tepinmeğe, çabalamağa veya sefer veya hicret veya gaza eylemeğe, ya'ni mücahedenin mümkin olabilen her kısmına sadık olabileceğine göre bu telmih, kıssasının hıssa noktalarından birini teşkil eder. « وَخُذْ بِيَدِكَ » de böyledir. İbni Cerîri taberî

tefsirinde Hazreti Eyubun deprendiği bu Arzın Cabiye olduğu nakl ediliyor. ﴿هٰذَا﴾ İşte - ya'ni deprenince bir kaynak zuhur etti, işte dedik sana ﴿مُغْتَسَلٌ﴾ bir yıkanacak ﴿بَارِدٌ﴾ sep serin ﴿وَشَرَابٌ﴾ ve içecek - yıkan ve iç, için dışın iyileşsin, yorgunluğun dinlensin, yüreğin soğusun.

Ba'zılarına göre barid muğteselin sıfatı değil, ikinci bir haber mevkıinde ve şarabı barid ma'nâsındadır.

Bunlar biri sıcak, biri soğuk iki menba' zuhur etmiş, sıcağıyle yıkanmış, soğuğunu içmiş olduğunu

söylemişlerdir. Fakat âyetinin zâhiri evvelkidir.

44. ﴿وَخُذْ بِيَدِكَ ضِغْثًا﴾ Ve elinle bir demet tut ﴿فَاضْرِبْ بِهِ﴾ da vur onunla ﴿وَلَا تَحْنَثْ﴾ ve hânis olma, yemîninde durmamazlık etme -

DIGS, demet, deste, deniliyor ki bir hâdise dolayısiyle zevcesine yüz deynek vurmağa yemin etmiş idi.

Bu

suretle bir demet yaparak vurmakla yemînin yerine geleceği kendisine ruhsat olarak gösterilmiş ve hudud

ve Eymanda bu, Eyyub ruhsatı namiyle bâkı kalmıştır. Âyette ne demeti olduğu tasrih edilmediği için daha geniş vücuhe muhtemildir. Bizim kanaatimizce bu emir, yalnız o ruhsatı göstermekle kalmıyor, eli altında bir cemaat teşkili lüzumunu da nâtık bulunuyor. Netekim şu tezkirde o cihet daha sarihtir.

﴿٤٥﴾ وَاذْكُرْ عِبَادَنَآ اِبْرٰهِيمَ وَاِسْحٰقَ وَيَعْقُوبَ اُولِى الْاَيْدِى
وَالْاَبْصَارِ ﴿٤٦﴾ اِنَّآ اَخْلَصْنَاهُمْ بِخَالِصَةٍ ذِكْرَى الدَّارِ ﴿٤٧﴾
وَاِنَّهُمْ عِنْدَنَا لَمِنَ الْمُصْطَفَيْنَ الْاَخْيَارِ ﴿٤٨﴾ وَاذْكُرْ اِسْمٰعِيلَ
وَالْيَسَعَ وَذَا الْكِفْلِ وَكُلٌّ مِنَ الْاَخْيَارِ ﴿﴾

Meali Şerifi

Kullarımız İbrahimi, İshakı, Ya'kubu da an, eller ve gözler sahibleri idiler 45 Çünkü biz onları temiz bir hassa, halîs yurd düşüncesiyle halîslerimizden kılmışızdır 46 Ve çünkü onlar muhakkak nezdimizde seçilmiş ahyardan 47 İsmaili de, Elyeser de, Zül'kifli de an, hepsi de o ahyardan 48

45. ﴿اُولِى الْاَيْدِى وَالْاَبْصَارِ﴾ - Amelde ve ılimde kuvvetleri: icra ve istihbar

aletleri vardı. 46. ﴿اِنَّآ اَخْلَصْنَاهُمْ﴾ Çünkü biz onları halîslerimizden, ıhlâsa irdirilmiş havassımızdan kılmıştık. ﴿بِخَالِصَةٍ﴾ Bir halîsa ile - ya'ni halîs bir hassa, lekesiz bir

Sh:»4103

haslet ile ki şudur: ﴿ذِكْرَى الدَّارِ﴾ yurd düşüncesi - şübhe yok ki düşünmek akıbeti düşünmektir. 47. ﴿الْمُصْطَفَيْنَ﴾ - Aslı « الْمُصْطَفِيينَ » dir. Ya'ni mustafalardan, güzîdelerden: süzülüp seçilmişlerden. ﴿الْاَخْيَارِ﴾ Ahyar, en hayırlılar - ömürlerini zevk-u safa ile geçirmişler değil, Allah ındında en hayırlı olarak seçilmişlerden « خَيْرُ النَّاسِ مَنْ يَنْفَعُ النَّاسَ » müeddasınca insanların en hayırlısı insanlara menfeati olanlardır. İnsanların hakıkî menfeati de sonunda şerr olmıyan uhrevî menfeatlerdir.

48. ﴿وَاذْكُرْ اِسْمٰعِيلَ وَالْيَسَعَ وَذَا الْكِفْلِ﴾ İsmaili, Elyese'ı ve Zülkifli de an - İsmaili, babası İbrahim ile biraderi İshaktan ayrı olarak zikir, şanına bilhassa i'tina içindir. Elyesa' ibni Uhtub ibni Acuz aleyhisselâm İlyas aleyhisselâmın Beni İsraîl üzerine halîfesi olup sonra nübüvvet verilmiş,

Zülkifl, Eyyub aleyhisselâmın oğlu Şeref olup Şamda tevhide da'vet eylediği zikr olunuyor.

﴿وَكُلٌّ مِنَ الْاَخْيَارِ﴾ Hep bunlar da ahyardan - Allah için hayr-ü fazılet

neşredenlerden.

﴿٤٩﴾ هٰذَا ذِكْرٌ ۬ وَاِنَّ لِلْمُتَّقِينَ لَحُسْنَ مَاٰبٍ ﴿٥٠﴾ جَنَّاتِ
عَدْنٍ مُفَتَّحَةً لَهُمُ الْاَبْوَابُ ۚ ﴿٥١﴾ مُتَّكِـِٔينَ فِيهَا يَدْعُونَ فِيهَا
بِفَاكِهَةٍ كَثِيرَةٍ وَشَرَابٍ ﴿٥٢﴾ وَعِنْدَهُمْ قَاصِرَاتُ الطَّرْفِ
اَتْرَابٌ ﴿٥٣﴾ هٰذَا مَا تُوعَدُونَ لِيَوْمِ الْحِسَابِ ﴿٥٤﴾ اِنَّ هٰذَا
لَرِزْقُنَا مَالَهُ مِنْ نَفَادٍ ۚ﴿

Sh:»4104

Meali Şerifi

İşte bu bir zikirdir, ve şübhesiz korunan müttekîler için her halde güzel bir istikbal (bir husni meâb) var 49

Adin Cennetleri: açılarak kendilerine bütün kapılar 50 İçlerinde kurularak orada bir çok yemişle bambaşka

bir içki isteyecekler 51 Yanlarında da gamzeleri kasan hep bir yaşıd dilberler 52 İşte bu, o hisab günü için size va'dolunan 53 İşte ki bu bizim rızkımız, muhakkak ki ona hiç tükenmek yok 54

49. ﴿هٰذَا﴾ bu - geçen âyetlerle anılan mehasin ﴿ذِكْرٌ﴾ bir zikirdir.- « وَالْقُرْاٰنِ ذِى الذِّكْرِ » buyurulduğu üzere Kur'anın havî olduğu zikirlerden bir zikir, daima hatırda tutulup ıbret alınacak bir hatırai şeref « لَوْ اَنَّ عِنْدَنَا ذِكْرًا مِنَ الْاَوَّلِينَ » diyenlerin istedikleri «zikrün minelevvelîn» dir.

﴿٥٥﴾ هٰذَا وَاِنَّ لِلطَّاغِينَ لَشَرَّ مَاٰبٍ ﴿٥٦﴾ جَهَنَّمَ يَصْلَوْنَهَا
فَبِئْسَ الْمِهَادُ ﴿٥٧﴾ هٰذَا فَلْيَذُوقُوهُ حَمِيمٌ وَغَسَّاقٌ ﴿٥٨﴾
وَاٰخَرُ مِنْ شَكْلِهِ اَزْوَاجٌ ﴿٥٩﴾ هٰذَا فَوْجٌ مُقْتَحِمٌ مَعَكُمْ
لَامَرْحَبًا بِهِمْ اِنَّهُمْ صَالُوا النَّارِ ﴿٦٠﴾ قَالُوا بَلْ اَنْتُمْ
لَامَرْحَبًا بِكُمْ اَنْتُمْ قَدَّمْتُمُوهُ لَنَا فَبِئْسَ الْقَرَارُ ﴿٦١﴾ قَالُوا
رَبَّنَا مَنْ قَدَّمَ لَنَا هٰذَا فَزِدْهُ عَذَابًا ضِعْفًا فِى النَّارِ ﴿٦٢﴾
وَقَالُوا مَا لَنَا لَا نَرٰى رِجَالًا كُنَّا نَعُدُّهُمْ مِنَ الْاَشْرَارِ﴿﴾

﴿٦٣﴾ اَتَّخَذْنَاهُمْ سِخْرِيًّا اَمْ زَاغَتْ عَنْهُمُ الْاَبْصَارُ ﴿٦٤﴾ اِنَّ ذٰلِكَ لَحَقٌّ تَخَاصُمُ اَهْلِ النَّارِ﴿﴾

Meali Şerifi

Bu böyle, şübhesiz azgınlar için de fena bir istikbal (şer bir meâb) var 55 Cehennem, ona yaslanacaklar, fakat o ne çirkin döşek 56 İşte, artık tatsınlar onu bir hamîm ve bir ğassâk 57 Ve o şekilden bir diğeri: çifte çifte 58 Şu: bir alay: maıyyetinizde göğüs germiş; onlara merhaba yok, onu bize siz takdim ettiniz, bakın ne fena yatak 60 Ya rabbenâ derler: bize bunu takdim edene ateşde azâbı hemen kat kat artır 61 Bir de derler ki: neye görmüyoruz biz o eşrardan saydığımız bir takım adamları 62 Onları eğlence yerine tuttuktu ha! yoksa onlardan kaydı mı bu gözler? Şübhesiz ki bu haktır muhakkak olacaktır ehli nârın birbirine husûmeti

63

57. ﴿وَغَسَّاقٌ﴾ ğassak - yaradan akan sarı su, irin, cerahat akıntısı, yahud şarap gibi kaynar

olan hamîmin zıddı olmak üzere içilmez derecede gayet soğuk ve çok çirkin kokulu içki ki hamîm sıcaklığile yakar, gassak da soğukluğile 58. ﴿وَاٰخَرُ مِنْ شَكْلِهٖٓ﴾ ve onun şeklinden, ya'ni o tadılan azâb veya içki kabîlinden daha diğeri de var. ﴿اَزْوَاجٌ﴾ çifte çifte, türlü türlü acılar, zehir zakkım içkiler. 59. ﴿هٰذَا فَوْجٌ مُّقْتَحِمٌ مَّعَكُمْ﴾ şu sizinle beraber ıktiham eden bir alay. -

Maıyetlerindeki tâbi'lerile beraber Cehenneme girdikleri sırada o tâğıylerin rücesasına hikâye buyuruluyor.

IKTİHAM, şiddete göğüs gerip saldırmaktır. ﴿لَا مَرْحَبًا بِهِمْ﴾ onlara merhaba yok, yâhud merhaba olmasın - bu da

reislerin onlara sözlerini hikâye. Merhaba demek « رَحِبْتَ مَرْحَبًا » takdirinde bir duâ ile müsafire bir iltifattır ki geniş olasın; genişlik içinde güle güle oturasın demektir. 62. ﴿وَقَالُوا مَا لَنَا لَا نَرٰى رِجَالًا كُنَّا نَعُدُّهُمْ مِنَ الْاَشْرَارِ﴾ -

mü'minlerin fukarasını kasd ediyorlar.

﴿٦٥﴾ قُلْ اِنَّمَآ اَنَا مُنْذِرٌ وَمَا مِنْ اِلٰهٍ اِلَّا اللّٰهُ الْوَاحِدُ
الْقَهَّارُ ﴿٦٦﴾ رَبُّ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا الْعَزِيزُ
الْغَفَّارُ ﴿٦٧﴾ قُلْ هُوَ نَبَؤٌا عَظِيمٌ ﴿٦٨﴾ اَنْتُمْ عَنْهُ مُعْرِضُونَ
﴿٦٩﴾ مَا كَانَ لِيَ مِنْ عِلْمٍ بِالْمَلَاِ الْاَعْلٰى اِذْ يَخْتَصِمُونَ
﴿٧٠﴾ اِنْ يُوحٰٓى اِلَيَّ اِلَّآ اَنَّمَآ اَنَا نَذِيرٌ مُبِينٌ ﴿٧١﴾ اِذْ
قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلٰٓئِكَةِ اِنِّى خَالِقٌ بَشَرًا مِنْ طِينٍ ﴿٧٢﴾ فَاِذَا
سَوَّيْتُهُ وَنَفَخْتُ فِيهِ مِنْ رُوحِى فَقَعُوا لَهُ سَاجِدِينَ ﴿٧٣﴾ فَسَجَدَ
الْمَلٰٓئِكَةُ كُلُّهُمْ اَجْمَعُونَ ﴿٧٤﴾ اِلَّآ اِبْلِيسَ اِسْتَكْبَرَ وَكَانَ مِنَ
الْكَافِرِينَ ﴿٧٥﴾ قَالَ يٰٓاِبْلِيسُ مَا مَنَعَكَ اَنْ تَسْجُدَ لِمَا
خَلَقْتُ بِيَدَىَّ اَسْتَكْبَرْتَ اَمْ كُنْتَ مِنَ الْعَالِينَ ﴿٧٦﴾ قَالَ اَنَا
خَيْرٌ مِنْهُ خَلَقْتَنِى مِنْ نَارٍ وَخَلَقْتَهُ مِنْ طِينٍ ﴿٧٧﴾ قَالَ فَاخْرُجْ
مِنْهَا فَاِنَّكَ رَجِيمٌ ﴿٧٨﴾ وَاِنَّ عَلَيْكَ لَعْنَتِىٓ اِلٰى يَوْمِ
الدِّينِ﴿﴾

﴿٧٩﴾ قَالَ رَبِّ فَاَنْظِرْنِىٓ اِلٰى يَوْمِ يُبْعَثُونَ ﴿٨٠﴾ قَالَ فَاِنَّكَ
مِنَ الْمُنْظَرِينَۙ ﴿٨١﴾ اِلٰى يَوْمِ الْوَقْتِ الْمَعْلُومِ ﴿٨٢﴾ قَالَ
فَبِعِزَّتِكَ لَاُغْوِيَنَّهُمْ اَجْمَعِينَۙ ﴿٨٣﴾ اِلَّا عِبَادَكَ مِنْهُمُ الْمُخْلَصِينَ
﴿٨٤﴾ قَالَ فَالْحَقُّۖ وَالْحَقَّ اَقُولُۚ ﴿٨٥﴾ لَاَمْلَئَنَّ جَهَنَّمَ مِنْكَ
وَمِمَّنْ تَبِعَكَ مِنْهُمْ اَجْمَعِينَ ﴿٨٦﴾ قُلْ مَآ اَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ اَجْرٍ
وَمَآ اَنَا مِنَ الْمُتَكَلِّفِينَ ﴿٨٧﴾ اِنْ هُوَ اِلَّا ذِكْرٌ لِلْعَالَمِينَ
ص
﴿٨٨﴾ وَلَتَعْلَمُنَّ نَبَاَهُ بَعْدَ حِينٍ﴿﴾

Meali Şerifi

De ki ben ancak korkuyu haber veren bir Peygamberim, başka bir tanrı da yok ancak Allah: o vahidi kahhar 64 O Göklerin, Yerin ve aralarındakilerin rabbı azîz, gaffar var 65 De ki bu bir azîm haberdir 66 Siz ondan yüz çeviriyorsunuz 67 Benim melei a'lâya ne ılmim olurdu onlar münakaşa ederlerken? 68 Fakat ben açık inzar edecek bir Peygamber olduğum içindir ki o ılmin bana vahy olunuyor 69 Rabbın Melâikeye dediği vakıt: haberiniz olsun ben bir çamurdan bir beşer yaratmaktayım 70 Onu tesviye ettim de ruhumdan

ona nefheyledimmi derhal ona secdeye kapanın 71 Onun üzerine Melâikenin hepsi toptan secde ettiler 72 Yalnız İblîs kibirlenmek istedi ve kâfirlerden oldu 73 Ey İblîs! buyurdu: o benim iki elimle yarattığıma secde etmene ne mani' oldu sana? Kibirlenmek mi istedin? Yoksa âlîlerden mi bulunuyorsun? 74 Dedi ki ben ondan hayırlıyım beni bir ateşten yarattın, onu ise bir çamurdan

Sh:»4108

yarattın 75 Buyurdu ki: hemen çık oradan çünkü artık sen matrud (racîm) sin 76 Ve her halde üzerindedir lâ'netim ceza gününe kadar 77 Dedi: ya rab! o halde ba'solunacakları güne kadar beni geri bırak 78 Haydi buyurdu: geri bırakılanlardansın 79 Malûm vakıt gününe kadar 80 Öyle ise dedi: ızzetine kasem ederim ki ben onların hepsini mutlak iğva eder sapıtırım 81 Ancak içlerinden ıhlâs ile seçilmiş has kulların müstesnâ 82 Buyurdu ki o doğru ve ben hep doğruyu söylerim 83 Celâlim hakkı için Cehennemi mutlak dolduracağım senden ve onların sana tabi' olanlarından topunuzdan tıka basa 84 De ki: bir ecir istemiyorum sizden ona karşı ve ben o tekellüfcilerden değilim 85 O sırf bir zikir, bir öğüttür bütün âlemîn için 86 Ve her halde onun haberini bir zaman sonra bileceksiniz 87

67. ﴿قُلْ هُوَ نَبَؤٌا عَظِيمٌ﴾ deki o bir azîm haberdir - ya'ni benim size verdiğim bu haber, benim böyle inzara me'mur Peygamberliğimle Allahın şerikten münezzeh olarak vahdaniyyeti haberi, çok ehemmiyyetli, azametli büyük bir haberdir. Bir ucunda o vahidin hiç bir tarafından müdafası kabil olmıyan ebedî kahrı, bir taraftan da onun ızzet ve mağrifeti var. 69. ﴿مَا كَانَ لِيَ مِنْ عِلْمٍ بِالْمَلَاءِ الْاَعْلٰى﴾ benim o melei a'lâya hiç bir ılmim yoktu -

MELEİ A'LÂ, en yüksek hey'et, Melâike âlemi ﴿اِذْ يَخْتَصِمُونَ﴾ onlar münakaşa ederlerken. 70. ﴿اِنْ يُوحٰى اِلَيَّ اِلَّآ اَنَّمَآ اَنَا نَذِيرٌ مُبِينٌ﴾ ancak ben mahza bir nezîri mübîn, açıktan açığa inzara me'mur bir Peygamber olduğum için o ılim bana vahy olunuyor - da biliyorum. Şöyle ki 71. ﴿اِذْ قَالَ رَبُّكَ﴾ ya'ni rabbın şöyle dediği vakıt ettikleri münakaşa: - ki

Sh:»4109

sûrei «Bakare» de tafsıl olunduğu üzere « اَتَجْعَلُ فِيهَا مَنْ يُفْسِدُ فِيهَا وَيَسْفِكُ الدِّمَآءَ » demişlerdi. Ma'ruf bir hadîsi

şerifte melei a'lânın ıhtısâmı keffarat ve derecat hakkındadır diye iyzah edilmesi de bu ma'nânın tafsilâtındandır. Şübhe yok ki en yüksek münakaşanın sirri nezdi ilâhîde mağrifet ve derecata mazheriyyet mes'elesidir. Melâikenin « وَنَحْنُ نُسَبِّحُ بِحَمْدِكَ وَنُقَدِّسُ لَكَ » diyerek hılâfete rağbet ızhar etmeleri de bundan olmuştur. ﴿اِنِّى خَالِقٌ بَشَرًا مِنْ طِينٍ﴾ Ben bir çamurdan bir beşer halk etmekteyim - beşeresinin, ya'ni derisinin açık olması hasebiyle insana beşer denilmiştir. 72. ﴿فَاِذَا سَوَّيْتُهُ﴾ Binaenaleyh onu tesviye ettiğim « خَلَقَ فَسَوّٰى » kavlinden de anlaşıldığı üzere tesviye halktan sonra olur. Demek ki insan maddesi çamurdan yaradıldıktan sonra bir de insan suretini almak, insanlık seviyyesine gelmek için bir müddet de tesviye olunmuş, bedeninin cezası kıvamına getirilmek için düzeltilmiştir. Bu sebebledir ki muhtelif âyetlerde muhtelif meratibi halkına işaret olunmuştur. Netekim « اٰلِ عِمْرٰنَ » da türabdan, burada tınden, « صَلْصَالٍ » den « حِجْرٍ » de « سُلَالَةٍ مِنْ طِينٍ » den, « قَدْ اَفْلَحَ » da « حَمَاٍ مَسْنُونٍ » dan «Enbiya» da acelden halk edildiği söylenmiştir.

﴿وَنَفَخْتُ فِيهِ مِنْ رُوحِى﴾ Ve içine ruhumdan nefheylediğim vakıt - «ruhî» izafeti cüz'iyyet için değil, şeref içindir. Çünkü ruh, Allahın emrindendir. Nefıh ta'biri de maddeye bilfiıl hayat mebdeinin ifazasını temsil eder. Hattâ « وَعَلَّمَ اٰدَمَ الْاَسْمَآءَ » den anlaşıldığına göre yalnız hayatı cismaniyye değil, hayatı zihniyye ve ılmiyye mebdei olan şuur ruhunun nefsi natıkanın teallûkunu

ifâde eder. Yoksa nefhı ruh, hayat alâiminden olan teneffüs ile de te'vil olunabilirdi. ﴿فَقَعُوا لَهُ﴾ - « فـاء » cezaiyye, « قعوا » vuku'dan « قع » emri hazırının cem'idir. Ya'ni ruh nefh olununca onun için düşün ﴿سَاجِدِينَ﴾ sacidîn olarak, her biriniz secde

Sh:»4110

ederek - tehıyye ve tekrim secdesi, yâhud Allahın emrine kıble secdesi 73.

﴿فَسَجَدَ الْمَلٰٓئِكَةُ كُلُّهُمْ اَجْمَعُونَۙ﴾ onun üzerine Melâikenin hepsi toptan secde ettiler. - Ve o secdenin netîcesidir ki Peygamber olanlara vahiy getirirler. 75.

﴿لِمَا خَلَقْتُ بِيَدَىَّ﴾ İki yedimle halk ettiğime - Kur'anda Allah tealâya ba'zan «yedullah» gibi müfred olarak ba'zan da « مِمَّا عَمِلَتْ اَيْدِينَآ » gibi cemi' olarak, ba'zan da böyle « بيدى » gibi tesniye olarak yed nisbet olunmuştur. Bir hadîste « كِلْتَا يَدَيْهِ يَمِينٌ » buyurulduğundan her birinde şanı ilâhîye lâyık bir ma'nâ murad olduğundan şüphe yoktur. (Sûrei Maideye « وَقَالَتِ الْيَهُودُ يَدُ اللّٰهِ » bak.) Bir çokları burada iki yedin ayrıca birer ma'nâsı maksud olmayıp i'tinai mahsus ile yaratmak ma'nâsından kinaye olduğuna kail olmuşlardır. Zira Âdem bütün esbabı adiyyenin fevkında olarak en yüksek bir ıstıfa ile yaradılmıştır. Ba'zıları da kudret ma'nâsile te'vil eylemişler

ve tesniye mücerred te'kid için olduğunu, çünkü Âdemin hılkatinde kudreti ilâhiyyenin tecelliyatı müekked ve muzaaf bulunduğunu söylenmişlerdir. İbni Ömer Hazretlerinden rivayet olunur ki: Allah tealâ dört şey'i yedile halk buyurmuştur: Arş, Cenneti adin, Kalem, Âdem, sonra her şey'e «ol!» demiş olmuştur. Burada zahir ki yed, hiç bir sebeb araya girmeksizin doğrudan doğru kudreti ilâhiyye ile demektir. Âdemde ise bu ma'nâ muzaaftır. Bizce burada en yakın vecih biri tesviyeye, biri de nefhı ruha işaret olmasıdır. Ki beşerin hılkatinde cisim âlemi ile ruh âleminin içtimaını ve binaenaleyh insanın nüshai camia olduğunu anlatmış olur. ﴿اَسْتَكْبَرْتَ اَمْ كُنْتَ مِنَ الْعَالِينَ﴾ kibirlenmek mi istedin yoksa âlîlerden mi bulunuyorsun - ya'ni hiç istihkakın olmıyarak mücerred bir kibirmi tasladın yoksa zu'munca bihakkın yüksek, mâfevk mi bulunuyorsun? Netekim İblis cevabında bu ikinci şıkka

Sh:»4111

tutunarak 76. ﴿قَالَ اَنَا خَيْرٌ مِنْهُ الخ﴾ - Sûrei «Araf» a bak. Bu iyzaha göre burada «مِنَ الْعَالِينَ» ta'biri «اَحْسَنَ الْخَالِقِينَ» deki halikîn gibi farzı ve takdirîdir. Lâkin Muhyiddini Arabî bunu tahkıka hamlederek buradan bil'istidlâl şuna kail olmuştur ki Âdeme secde ile memur olmıyan Melâike de vardır. Bunlar alîndir. Müheyyemun denilen bir kısım Melâike vardır ki Allah

tealânın cemal ve celâlini mülâhazaya müstağraktırlar. Hiç biri Allah tealânın ondan gayrısını yaratmış olduğunu bilmez, bunlar Âdeme secde ile emr olunmamışlardır. El'alîn bunlar yahud Semâ Melâikelerinin hepsidir. Onlarda Âdeme secde ile emrolunmamışlardır. Âdeme secde ile emrolunan Melâike hep Arz Melâikesidir اهـ. Ancak şeyhın bu fikri insanın nüshai camia olması hakkındaki mezhebine muvafık düşmemiştir. 84. ﴿قَالَ فَالْحَقُّ﴾ Allah tealâ buyurdu ki o, hak - ya'ni ıhlâslı kullarımı iğvâ edemiyeceğin sözü doğrudur. « اِنَّ عِبَادِى لَيْسَ لَكَ عَلَيْهِمْ سُلْطَانٌ » yahud o halde hakkı ya'ni iğvâ ettiğin surette hakkı, hak cezası nedir bilir misin? ﴿وَالْحَقَّ اَقُولُ﴾ o hakkı da ben söyliyeyim - yahud ben hep hak söylerim: 85.

﴿لَاَمْلَئَنَّ جَهَنَّمَ مِنْكَ وَمِمَّنْ تَبِعَكَ الخ...﴾

86. ﴿قُلْ مَآ اَسْئَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ اَجْرٍ﴾ deki ona karşı: ya'ni Kur'andan, o azîm haberden dolayı sizden bir ecir istemiyorum ﴿وَمَآ اَنَا مِنَ الْمُتَكَلِّفِينَ﴾ ben o tekellüfcülerden de değilim - kendinde olmıyan bir şey'e özenerek tekellüf ve tesannu' ile satmağa çalışan müddeîlerden değilim. Ya'ni böyle ciddiyyetim samimiyyetim ma'lûmunuzdur. Yok yere nübüvvet iddia etmiyeceğimi, Kur'anı uydurmağa kalkışmıyacağımı teslim etmeniz lâzım gelir.

İbni adiyy Ebi Berzeden şöyle tahric eder: demiş ki:

Sh:»4112

Resulullah size ehli Cenneti haber vereyim mi? buyurdu, bela, ya Resulullah dedik, buyurdu = «

هُمُ الرُّحَمَاءُ بَيْنَهُمْ » onlar aralarında merhametli olanlarıdır. Size ehli narı haber vereyim mi?

bela, ya Resulullah dedik, buyurdu ki «

هُمُ الْاٰ يِسُونَ الْقَانِطُونَ الْكَذَّابُونَ الْمُتَكَلِّفُونَ » onlar ye'se düşenler,

ümidi kesenler, yalancılar, tekellüfcü olanlardır.» Mütekellifin alâmeti de Beyhekînin Şüabülîmanda İbni

Münzirden tahricine göre üçtür: kendisinin fevkında olan kimse ile yarışmak ve yetişemeyeceği şey'e el

sunmak ve bilmediği şey'i söylemek. Sahihaynde vârid olduğu üzere İbni mes'ud radıyallahü anh demiştir

ki «ey insanlar içinizden her kim ılim bilirse söylesin, bilmiyen de Allahü a'lem desin. Allah tealâ Resulüne

şöyle buyurdu «

«قُلْ مَآ اَسْئَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ اَجْرٍ وَمَآ اَنَا مِنَ الْمُتَكَلِّفِينَ

87. ﴿اِنْ هُوَ﴾ o Kur'an başka değil ﴿اِلَّا ذِكْرٌ لِلْعَالَمِينَ﴾ bütün âlemîn için bir

zikirdir. - Bütün zevil'ukul âlemleri için ilâhî bir ıhtar, bir öğüttür. 88.

﴿وَلَتَعْلَمُنَّ نَبَاَهُ بَعْدَ حِينٍ﴾ ve kasem ederim ki onun haberini, dünyevî ve uhrevî haber verdiği va'd-ü vaîd sâireyi bir zaman sonra muhakkak bileceksiniz - kimi Dünyada kimi Âhırette.